

Jasmina Uroda Kutlić

UDK: 069.5(497.5-3Moslavina)

Stručni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 16. ožujka 2011.

GARIĆ-GRAD U FUNDUSU MUZEJA MOSLAVINE

Sažetak

Muzej Moslavine u Kutini osnovan je 1960., kada su i počeli prvi radovi na Garić-gradu. Pronađeni predmeti danas se nalaze u stalnome postavu Muzeja i čine veći dio *Srednjovjekovne zbirke*.

U radu se opisuje povijest istraživanja Garić-grada i dio fundusa koji mu pripada.

Ključne riječi: garićgradski fundus; Muzej Moslavine; pećnjak; srednjovjekovni burg.

Pregled povijesti istraživanja

Garić-grad je najveći srednjovjekovni burg u Moslavini te jedan od najstarijih srednjovjekovnih burgova u Hrvatskoj. Stradao je u osmanlijskoj najezdi 1545., kao posljednja utvrda moslavačkog područja. Osmanlijama je bio samo usputni objekt za osvajanje i nikada više nije bio obnavljan. Od 16. stoljeća Garić-grad je prepušten propadanju, ali ne i zaboravu. S vremenom Moslavcima Garić-grad postaje popularno izletišta. Godine 1902., u putopisu po Moslavini Dragutina Hirca, Garić-grad je opisan kao omiljeno mjesto za izlet. Stoljeće prije bio je sklonište najpoznatijem moslavačkom hajduku Joci Udmaniću i njegovim jatacima. Kao svojevrsan simbol dugotrajne moslavačke povijesti ne čudi da se odmah nakon osnutka Muzeja Moslavine, 1960. godine, otpočelo, na inicijativu Muzeja, s prvim radovima na Garić-gradu. Tada je napravljena geodetska snimka, a radove je izvodilo Šumsko gospodarstvo „Garjevica“ Kutina. Napravljena je i arhitektonska snimka tadašnjeg stanja Garić-grada.

U jesen 1964. godine izvedeni su pripremni zaštitni radovi na Garić-gradu, kojima je rukovodio Konzervatorski zavod Hrvatske u suradnji s Muzejom Moslavine iz Kutine.

Slika 1. Garić-grad, 1968.

Od tada pa do 1968. godine pokušavao je Muzej Moslavine pokrenuti veću akciju arheoloških i konzervatorskih radova. Ta su uporna nastojanja Muzeja konačno urodila plodom navedene godine, kad su moslavačke komune, u ravnomjernoj participaciji finansijskih sredstava s Republičkim fondom za unapređenje kulturnih djelatnosti Socijalističke Republike Hrvatske i svojim razumijevanjem za spašavanje toga važnog kulturno-povijesnog spomenika te sa željom i htijenjem da se konzervirani i možda restaurirani Garić-grad u skoroj budućnosti uklopi u već poznati rekreacijski centar Moslavine – Podgarić¹, omogućili početak istraživačkih radova, radova čišćenja i priprema za konzervaciju i namjensku restauraciju, koja će etapno u fazama dovesti do njegove konačne prezentacije javnosti.²

Glavni nosilac radova bio je Muzej Moslavine s kustosicom Dragicom Iveković. Radovi su izvedeni pod nadzorom i u suradnji s Regionalnim konzervatorskim zavodom u Zagrebu. Ti radovi bili su uvod u opsežne radove koji zahvaćaju sljedeće poslove:

1. Čišćenje terena od ruševina i nanosa zemlje
2. Konzervacija postojećeg stanja zidova i kula

¹ Još je u Jugoslaviji Podgarić bio poznato mjesto za rekreaciju i izlet, osobito staza za *motocross* u njegovu sklopu na kojoj su se održavale i međunarodne utrke.

² D. Iveković, Izvještaj o arheološkim radovima na Garić-gradu u 1968. godini.

3. Djelomična rekonstrukcija i restauracija kula

Nažalost, 1968. godine obavljen je samo dio navedenih poslova, tj. iskop stoljećima stvaranog nanosa zemlje i urušene šute, i to na području sjevernog dijela burga.

Radovi čišćenja terena provedeni su i na području oko središnje kule. Prilikom iskapanja pronađeni su: vršci kopalja i strelica, konjske potkove, kovani željezni čavli, željezni buzdovan (šestoperac), dijelovi konjskih žvala, dva brončana prstena, bakrene pređice, mnoštvo fragmentiranih keramičkih oblika, čaša, kupa na nozi, vrč, dijelovi lonaca i nekoliko tipova pećnjaka.³

Dana 15. srpnja 1969. nastavljeno su radovi sustavnog iskapanja i čišćenja Garić-града. Nositelj radova i dalje je Muzej Moslavine. Radovi su vođeni pod nadzorom stručnjaka Regionalnoga konzervatorskog zavoda u Zagrebu. Tijekom radova 1969. godine otkopano je sljedeće:

1. Gospodarska zgrada
2. Ogradni zid oko cisterne
3. Centralni ulazni burg
4. Stambena zgrada
5. Zgrada u južnom djelu burga s tri prostorije
6. Zapadni bedem u dužini 79 m
7. Istočni bedem u dužini 23,5 m
8. Južni unutarnji bedem u dužini 19 m.

Daljnja iskopavanja objelodanila su niz novih premeta. Uz južni zid gospodarske zgrade pronađen je mlinski kamen. Pri radovima na centralnom ulazu u burg, koji se nalazi u blizini srednje obrambene kule, a u sklopu istočnog obrambenog zida, pronađeno je mnoštvo predmeta. Taj ulaz bio je zasut zemljom i šutom koja se stoljećima taložila. Kada se zemlja uklonila, otkriven je masivni zid, a uz njega mnoštvo predmeta sitnog inventara, fragmenata keramičkih posuda, željeznih strelica raznih oblika, okova, željeznih kovanih čavala te kamenih kugli.

No ipak najviše je fascinirao pronalazak mnogobrojnih pećnjaka, njih 70, koji su pronađeni u središnjoj prostoriji zgrade u južnom dijelu burga. Od 70 pronađenih pećnjaka njih 50 potpuno je očuvano. Pronađena je i signirana cigla sa znakom elipsoidnog oblika, koja se po strukturi i po specifičnom znaku može vremenski datirati u 13. stoljeće.

Nakon završenih arheoloških radova za 1969. godinu počelo se s konzervacijom, odnosno sanacijom onih zidnih masa burga koje su bile u najlošijem stanju i kojima je prijetila opasnost da neće izdržati zimu, tijekom koje će biti detaljno razrađen plan i program za konzervaciju zidova, kako bi se u proljeće 1970. godine pristupilo

³ Ibid.

potpunoj sanaciji Garić-grada. Izvršena konzervacija Garić-grada izvođena je pod nadzorom Regionalnog konzervatorskog zavoda.⁴

Budući da je trebalo početi s pripremama za daljnje radove, koji će biti prilično kompleksni, te će biti potrebno uključiti velik broj stručnjaka, Muzej Moslavine organizirao je u Podgariću 3. studenoga 1969. raspravu o Garić-gradu. Toj su raspravi prisustvovali predstavnici moslavačkih komuna, Sekreterijata za kulturu SRH, Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Restauratorskog zavoda SRH, Instituta za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Arheološkog muzeja u Zagrebu. Nakon razgledavanja Garić-grada, prisutni su iznosili svoja mišljenja o postojećim i izvršenim radovima te o svemu onome što se još mora poduzeti. Odlučeno je i zaključeno da Restauratorski zavod Hrvatske preuzme izradu elaborata – projekta za izvođenje radova na Garić-gradu te da se osnuje stručna komisija koja bi bila pomoć radnoj grupi. Stručna komisija, sastavljena od stručnjaka koji svojim sposobnostima i kvalifikacijama mogu doprinijeti daljnjem optimalnom radu, izravno bi koordinirala radnu grupu.

Za članove stručne komisije predloženi su: dr. Anđela Horvath, dr. Aleksandra Faber, Greta Jurišić, ing., prof. Sena Gvozdanović, prof. Štefica Habunek-Moravec, Slavko Degoricija, ravnatelj Muzeja Moslavine, prof. Marcel Gorenc, arheolog, i Željko Filipec, konzervator. U radnu grupu predloženi su: arhitekt Krešo Mihaljević, Josip Lojen, ing. arh., prof. Ivo Marojević, ing. Smailagić, tehnolog Zavoda i šef laboratorija, te Dragica Iveković, kustosica Muzeja Moslavine.

Radna grupa svoje će prijedloge i programe davati na reviziju stručnoj komisiji koja će zatim pomagati ispravnom i kvalitetnom vođenju radova. Sama zaštita i rekonstrukcija započela bi zaštitom kula jer su one smatrane najugroženijima. Garićgradske kule trebale su dobiti i novu namjenu. Naime, projektom o zaštiti Garića bilo je predviđeno njihovo osposobljavanje u ugostiteljske ili lovne objekte.⁵

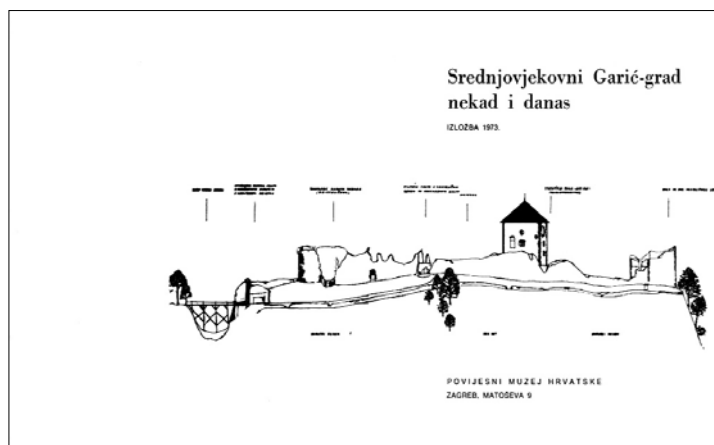
Garić-grad je, uz izgrađeni spomenik Revoluciji i rekreacijske centre u Mikleuškoj i Podgariću, trebao postati jedan od većih i važnijih turističkih elemenata u Moslavini. Radovi se nastavljaju, no nažalost, ne zadugo. Godina 1971. bila je posljednja godina arheoloških istraživanja. Sljedeće godine počela je izrada idejnog projekta za konzerviranje središnje kule, studije reanimacije čitavoga grada i njegova konačnog prezentiranja i uključivanja u životne interese moslavačkog kraja. Nažalost, to nikada nije realizirano te veliki projekt Garić-grad ovdje prestaje.

Rezultate tih višegodišnjeg istraživanja javnost je mogla upoznati preko dviju izložbi. Prva je otvorena 1972. godine. Bila je to *Izložba pećnjaka Garić-grada* u Muzeju Moslavine.

⁴ D. Iveković, *Izveštaj o arheološkim istraživačkim radovima na Garić-gradu od 15.7.-20.9.1969.*

⁵ *Zapisnik s rasprave o Garić-gradu, Podgarić, 1969.*

Sljedeće godine uslijedila je velika izložba *Srednjovjekovni Garić-grad nekad i danas* u Povijesnom muzeju Hrvatske. Izložba je pobudila interes bjelovarskoga i karlovačkoga muzeja, pa je bila postavljena i u navedenim gradovima.

Slika 2. Deplijan izložbe *Srednjovjekovni Garić-grad nekad i danas*

Nakon nešto više od desetljeća radova Garić-grad je ponovno tonuo u zaborav.

Jedini radovi održavani na tom lokalitetu bili su oni volontera koji su 2002. godine započeli akcije čišćenja, i to u organizaciji zagrebačkog ogranka GEA-e, ekološke sekcije koja djeluje u sklopu kulturne udruge *Nova akropola*. Akciju je odobrio i podržao Konzervatorski odjel pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske te Muzej Moslavine. Sljedećih nekoliko sezona održavane su akcije čišćenja kojima su se pridružili članovi Povijesne udruge Moslavina iz Popovače te članovi Kulturnog centra mladih iz Kutine. Garić-grad je u tim akcijama bio potpuno očišćen od dugogodišnjeg raslinja i korova i svake je godine poprimao sve bolji izgled.

Tek je 2009. godine naš najveći burg ponovno dobio pozornost koju zaslužuje. Pod vodstvom dr. Tajane Pleše iz Hrvatskog restauratorskog zavoda započeti su radovi koji će nam zasigurno donijeti mnoštvo novih saznanja i pružiti Garić-gradu zaštitu i brigu koja mu je nužno potrebna.

Garićgradski fundus

U pregledu povijesti istraživanja navedeni su mnogobrojni nalazi i rezultati koje su dala višegodišnja istraživanja. Pronađeni inventar danas čini veći dio Srednjovjekovne zbirke Arheološkog odjela Muzeja Moslavine.

Ostaci materijalne kulture svjedoče nam neposredno o životu, radu i zanimanju garićgradskih stanovnika. To su brojni predmeti od keramike, željeza, olova, stakla, kosti..., a vezani su uz svakodnevni život te uz obranu burga.

Primjerci poljoprivrednog alata – srpovi, motike, sječiva, sjekire, žrvanj – govore o poljoprivrednoj djelatnosti i gospodarskoj ulozi grada.

Slika 3. Motika (14. - 16. st.), željezo

Slika 4. Mlinski kamen (14. - 16. st.)

Potkove, žvale, ostruge, praporci, konjske orme pa i gotički buzdovan šestoperac crtavaju nam lik njegova gospodara-ratnika, viteza-konjanika.

Slika 5. Stremen
(14. - 16. st.), željezo

Slika 6. Zvijezda (ukras za ostrugu)
(14. - 16. st.), željezo

Slika 7. Buzdovan (14. - 16. st.), bakar, željezo (čelik)

Slika 8. "Orah" samostrijela (14. - 16. st.), kost

Prstenje bakrenih legura sa staklenim umecima, sitni predmeti, bočice, ukrasi dokumentiraju onu intimniju atmosferu ljudskih odnosa, navika i običaja.

Slika 9. Prsten (14. - 16. st.), mesing

Slika 10. Kozmetička turpija (14. - 16. st.), kost

Slika 11. Dio staklene posude (14. - 16. st.)

Slika 12. Lula (14. - 16. st.), glina

Okovi, čavli, škare, klinovi, šila, svrdla, strugala svjedoče o vrsti i opsegu obrtničkih poslova.

Slika 13. Ukrasni okovi (14. - 16. st.),
željezni lim

Slika 14. Škare (14. - 16. st.),
željezo

Slika 15. Svrdlo (14. - 16. st.),
željezo

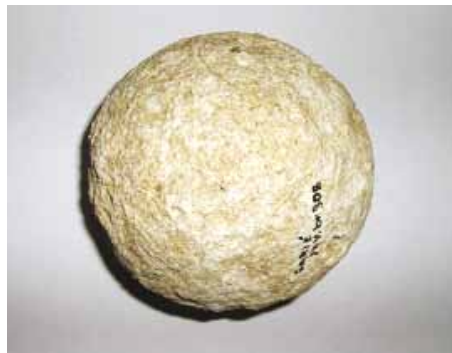

Slika 16. Strugač (14. - 16. st.),
željezo

Željezne strelice, njihova brojnost i raznovrsnost, primitivno kovanje i velik komad amorfnog željeza potvrđuju da su se garićgradski branitelji sami naoružavali tom vrstom oružja.

Slika 17. Vrh strijele (14. - 16. st.),
željezo

Slika 18. Projektili za katapult
(14. - 16. st.), kamen

Slika 19. Kliješta za lijevanje projektila, (14. - 16. st.), željezo

Slika 20. Trn "Vranina noga"
(14. - 16. st.), željezo

Pronađeno je i mnoštvo keramike: vrčevi i posude, dijelovi lonaca, čaše.

Slika 21. Posuda s izljevom (14. - 16. st.), glina

Slika 22. Čaša (14. - 16. st.), keramika

I nakraju, garićgradski su pećnjaci ukrašeni bogatom gotičkom ornamentikom i ocakljeni žutom ili zelenom olovnom glazurom. Iznimno su vrijedan kulturno-povijesni inventar grada Garića. Kvalitetom svoje izrade dokazuju ne samo tehničku spretnost lončara graditelja garićkih peći već i nesumnjive veze i utjecaje drugih keramičkih centara u Austriji i Mađarskoj. Mašta srednjovjekovnog čovjeka u kreiranju ove dekoracije, ispunjena čudnovatim predodžbama i shvaćanjima vidljivog svijeta i straha od svega nepoznatog, stvarala je fantastične likove životinjskog svijeta te izražavala scene viteškog života i biblijskog sadržaja.⁶

⁶ Deplijan izložbe *Srednjovjekovni Garić-grad nekad i danas*, Zagreb, 1973.

Slika 23. Pećnjak,
(14. - 16. st.), glina

Slika 24. Pećnjak,
(14. - 16. st.), glina

Slika 25. Pećnjak,
(14. - 16. st.), glina

Slika 26. Pećnjak,
(14. - 16. st.), glina

Slika 27. Većina inventara izložena je u stalnom postavu Muzeja Moslavine

Garić-Grad in the Museum of Moslavina Holdings

Summary

The Museum of Moslavina in Kutina was established in 1960, at the time when the initial works on Garić-grad commenced. The found items belong to the current Museum holdings and make the major part of its *Mediaeval Collection*.

The paper describes the history of the research on Garić-grad and the part of the holdings belonging to it.

Keywords: Garić-grad holdings; the Museum of Moslavina; stove tile; mediaeval burg.

Jasmina Uroda Kutlić, prof.
Muzej Moslavine
44 320 Kutina
Trg kralja Tomislava 13
j_uroda@yahoo.com